

BARNEHAGENS MØTE MED KUNSTFAGENE

Hvordan belyser *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* og artikkelen 'Kunstfagenes plass i barnehagen' – barnehagen som lærende organisasjon i møte med kunstfagene?

Berit Irene Løvmo
[Kandidatnummer: 3013]

Bacheloroppgave
- Musikk, Drama, Kunst og håndverk i barnehagen -

[Emnekode: BHBAC3910]

Trondheim, mai, 2017

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Innhold

Innledning.....	3
1.1 Valg av tema	3
1.2 Valg av problemstilling	4
1.3 Begrepsavklaringer.....	4
Teori.....	5
2.1 Barnehagens styringsdokument og dets samfunnsmandat.....	7
2.2 'Kunstfagenes plass i barnehagen' (2017).....	8
2.3 Læring som begrep i barnehagen.....	8
2.4 Barnehagen som lærende organisasjon i møte med kunstfagene.....	9
2.5 Personalets bevissthet rundt egen praksis.....	11
Metode.....	14
3.1 Valg av metode.....	14
3.2 Dokumentanalyse.....	14
3.3 Kildekritisk vurdering.....	16
3.4 Metodevurdering	17
Funn og drøfting.....	18
4.1 Læring som begrep i barnehagen.....	18
4.2 Barnehagen som lærende organisasjon i møte med kunstfagene.....	22
4.3 Personalets bevissthet rundt egen praksis.....	26
Avslutning.....	31
Referanser	33

Innledning

1.1 Valg av tema

Siden jeg begynte på barnehagelærerutdanningen har jeg hatt en visshet om at kunstfagenes plass i barnehagen vil ha en stor betydning for meg som barnehagelærer. Fagområdet Kunst, kultur og kreativitet gir barna en plattform hvor de har et felles språk. Bare det å kunne uttrykke seg gjennom å bruke hele kroppen og sansene, er en helt naturlig del av barns hverdag. Det å være seg selv og være i en aktivitet med en impuls gir grunnlag for læring. En kan oppsøke ulike arenaer i nærmiljøet som byr på en allsidig oppfatning av det som er der, og som vil ha ulik betydning for den enkelte. 'Læringen kan noen ganger struktureres på for å nå voksne mål, og da sørger læreren for omgivelser som stimulerer lek som fører til læring for barna. Men på den annen side bør barna av og til overlates til seg selv for å lære seg å strukturere sitt eget samvirke mellom læringsmiljø og aktivitet' (Kleop & Hendry, 2003, s. 156). Kommunikasjon mellom barnet, barnegruppa og personalet er med og utvikler barnehagen som lærende organisasjon. Ved å la barn medvirke, bidrar de til egen og andres utvikling og læring, i barnehagens pedagogiske arbeid.

Jeg har gjennom flere praksisperioder fått erfaring med hvor ulik den pedagogiske praksisen vedrørende kunstfagene er. Noen bruker dem aktivt – implementert i hverdagen, mens andre gjør det på bakgrunn av barns interesse, eksempelvis tegning, og resten av kunstfagenes uttrykksmåter blir utelatt. På bakgrunn av dette stiller jeg følgende spørsmål: Hvordan kan et fagområde som eksisterer i så mye av barnehagehverdagen, tilsynelatende skape så stor usikkerhet hos personalet? Hvorfor har rammeplanen et stort læringsfokus jevnt over, - men når det kommer til fagområdet Kunst, kultur og kreativitet er begrepet læring satt på sidelinjen? Hva er det som skal til for å endre denne praksisen, slik at læring får et fokus i barnehagens møte med kunstfagene?

1.2 Valg av problemstilling

Med utgangspunkt i det valgte tema presentert på forrige side, lyder min problemstilling som følger:

Hvordan belyser *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* og artikkelen 'Kunstfagenes plass i barnehagen' – barnehagen som lærende organisasjon i møte med kunstfagene?

På bakgrunn av denne problemstillingen ønsker jeg å innhente informasjon og kunnskap rundt den undringen jeg gjør meg vedrørende barnehagens møte med kunstfagene. Ved å ta utgangspunkt i *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* og artikkelen 'Kunstfagenes plass i barnehagen', ønsker jeg å få en større forståelse og et bredere perspektiv på hvilken plass kunstfagene kan ha i barnehagen som lærende organisasjon. Styringsdokumentet og fagteksten legger grunnlaget for min forskning, på bakgrunn av sin relevans i tilknytning til min problemstilling. Fagteksten 'Kunstfagenes plass i barnehagen' er skrevet av Aud Berggraf Sæbø (2017), og den er å finne i boken *Kunst, kultur og kreativitet – Kunstfaglig arbeid i barnehagen* (Bakke mfl., 2017).

1.3 Begrepsavklaringer

Lærende organisasjon: I denne oppgaven handler *lærende organisasjon* (Gotvassli, 2013) om hvordan barnehagen kan ha fokus på *helhetlig og allsidig læring* (Rammeplanen, 2017) gjennom '... å transformere seg selv' (Senge 1990, her Gotvassli, 2013). Om man har en kompetent barnehagelærer med et kompetent og reflektert personale, er det med og bidrar til en organisasjon som handler på bakgrunn av barnas tanker og innspill i barnehagehverdagen sett i sammenheng med deres *progresjon, utvikling og læring* (Rammeplanen, 2017). Arbeidet er med og legger grunnlag for dokumentasjon og refleksjon for egen og andres læring som bidrar til *kompetanseutvikling* (Gotvassli, 2013) hos hele personalet i et *praksisfellesskap* (Gotvassli, 2013). Dette er med å gir barna direkte påvirkningskraft i egen hverdag i nære, kommunikative relasjoner til et lyttende og spørrende personale som driver et *(kunst) pedagogisk arbeid* (Sæbø, 2017) i barnehagen.

Kunstfagene: I denne oppgaven handler *kunstfagene* (Sæbø, 2017) om det som inngår i fagområdet *Kunst, kultur og kreativitet* (Rammeplanen, 2017), som er knyttet til barnehagens eget styringsdokument. Det handler også om personalets kompetanse og

erfaringer i møte med kunstfagene. Kunstfagene består av en rekke uttrykksformer som legger føringer for mange av barnas egeninitierte aktiviteter i møte med egen *utvikling og læring i barnehagen* (Rammeplanen, 2017). De må derfor sees som en ressurs i barns liv gjennom personalets bevissthet rundt kunstfagene som læringsressurs.

Teori

Kloep og Hendry (2003) skriver i sin bok, *Utviklingspsykologi i praksis*, et sammendrag fra Moyles (1989) om læring og utvikling av selvsikkerhet og kontroll, - at dette skjer i omgivelser der barn er trygge og at det er med og skaper en positiv holdning til læring i lek (Kloep & Hendry, 2003, s. 156). Hos barn kan læring være tilfeldig eller planlagt, den kan være spontan og den kan være langvarig og kreve mye arbeid. Denne prosessen kan være ytrestyrt og planlagt, men den kan også være initiert av barnet på dets initiativ (Askland & Sataøen, 2013, s. 168). I *Boka om ledelse i barnehagen* trekker Kjell-Åge Gotvassli fram Peter Senge (1990) som presenterer fem disipliner som beskriver hvordan man kan arbeide med utviklingen av en lærende organisasjon som barnehagen. Disiplinene er til for å utvikle og beherske kunnskaper, fagområder og ferdigheter (Gotvassli, 2013, s. 97). 'De fem disiplinene er: personlig mestring, felles visjon, mentale modeller, læring i team og systemtenkning' (Gotvassli, 2013, s. 97).

Gotvassli skriver om hvordan en lærende organisasjon knyttes til læring som innbefatter praksisen i organisasjonen, hverdagen. Peter Senge (1990) sier det slik; '... en lærende organisasjon er en organisasjon som lærer kontinuerlig og har kapasitet til å transformere seg selv' (Senge 1990, her Gotvassli, 2013, s. 96). Det er viktig å kunne se at barnehagen drives fremover basert på læring og endring, og ikke bakover (Gotvassli, 2013, s. 96).

Sammenhengen mellom læring, kunnskapsutvikling, kompetanse og forbedring i organisasjonen gjennom endring av atferd handler i følge Lai (2004) om at læring utvikler kunnskaper og ferdigheter. Som i neste omgang kan påvirke vår atferd.

Denne nye atferden kan deretter føre til prestasjonsforbedringer.

(Gotvassli, 2013, s. 99)

Om en barnehage skal utvikles må det legges til rette for individuell læring så vel som kollektiv læring. Dette må både de pedagogiske lederne og medarbeiderne være med å legge til rette for og samtidig utvikle på veien til å bli en lærende barnehage (Gotvassli, 2013, s. 96). Vi må kunne akseptere og legitimere på bakgrunn av arbeid og læring, og på den måten dra nytte av kunnskapen som finnes i praksisfellesskapet. Et praksisfellesskap omhandler sosiale prosesser der man utveksler erfaringer som kan medføre et felles syn på det som skjer i og utenfor en organisasjon når mennesker arbeider sammen (Gotvassli, 2013, s. 108).

Læring skjer ved å ta del i det sosiale fellesskapet rundt vanlige praktiske hverdagssituasjoner. Et slikt syn på kunnskap og læring flytter fokuset fra den enkelte til fellesskapet der læring skjer. Vi lærer gjennom å ta del i handlinger sammen med andre.

(Askland & Sataøen, 2013, s. 167)

‘Utvikling av en lærende barnehage vil ofte kreve arbeidsformer som innebærer erfaringslæring og refleksjon over egen og andres praksis. Bruken av ulike former for pedagogisk dokumentasjon er sentralt her’ (Gotvassli, 2013, s. 117).

Vi kan se på dokumentasjonen som «en synlig lytting» som legger igjen mer eller mindre fragmentariske vitnesbyrd om en hel kunnskapsprosess ... Sett over noe lengre tid ligger det dokumentasjon til grunn for pedagogens oppdagelser av hvert barns strategier for å lære, og samtidig for barnas refleksjon over sin egen læring.

(Jonstoj & Tolgraven, 2001, s. 32)

Det å utfordre barna i deres teorier og det å tørre å problematisere deres tanker og hypoteser med å eksempelvis tilføre materialer, er med og fører arbeidet og læring videre, og blir omtalt som en nøkkel i pedagogens arbeid. Men det å nærme seg barna og komme med denne utfordringen krever evne til lydhørhet, og at en stadig reflekterer over egen rolle og den prosessen barna står overfor (Jonstoj & Tolgraven, 2001, s. 31). ‘Utgangspunktet for barns læring må være barnet selv. Pedagogen skal imidlertid være en viktig medspiller og katalysator for barns læring, derfor blir pedagogens kunnskaper og evne til å bygge gode læringsarenaer for barnet sentralt’ (Kibsgaard, 2008, s. 17). Kibsgaard (2008, ss. 19-20) hevder i sin bok *Grunnleggende Læring i et Stimulerende Miljø i barnehagen* at:

‘Utgangspunktet for forståelsen av barn og hvordan de lærer, må være kunnskap om hva et barn er, hvordan det tenker, reflekterer og betrakter verden ... De som skal støtte barna i deres læringsprosesser må selv inneha et solid faglig og menneskelig kunnskapsfundament’.

2.1 Barnehagens styringsdokument og dets samfunnsmandat

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver er styringsdokumentet i barnehagen som legger føringer for hvordan de som arbeider der skal ivareta sine plikter på bakgrunn av barnehageloven, FNs barnekonvensjon og Grunnloven. Rammeplanen gjelder for alle barnehager i Norge, kommunale og private. ‘Rammeplanen (forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver) gir utfyllende bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver’ (Rammeplanen, 2017, s. 3).

Samfunnsmandatet går ut på at barnehagen skal ivareta barnas behov gjennom et tydelig fokus på sammenhengen mellom omsorg, lek, læring og danning (Rammeplanen, 2017, s. 10). Dette for å fremme barns allsidige utvikling i samarbeid og forståelse med barnets foreldre/foresatte, hjemmet (Rammeplanen, 2017, s. 39). Videre peker rammeplanen på betydningen av de fire overnevnte begrepene opp imot sosial kompetanse og kommunikasjon og språk. Disse skal også kunne sees i sammenheng i møte med barnet for en allsidig utvikling i møte med barnehagen (Rammeplanen, 2017, s. 16). Et stimulerende miljø som støtter opp om barnas lyst til å leke, utforske, lære og mestre er noen av mange oppgaver som barnehagen daglig skal ha fokus på gjennom å introdusere nye læringsformer som bidrar til meningsfull samhandling.

Rammeplanen består av sju fagområder som på hver sin måte skal være med å prege barnas hverdag. ‘Barnehagens skal se fagområdene i sammenheng, og alle fagområdene skal være en gjennomgående del av barnehagens innhold’ (Rammeplanen, 2017, s. 29). Voksne kan se fagområdene hver for seg. ‘Når barn ikke tenker fagområder betyr det at å starte med en interesse, kan utvides til helhetlige læringsmiljøer’ (Fønnebø & Jernberg, 2018, s. 55). Fønnebø og Jernberg (2018, s. 55) peker på rammeplanen 2017 sin forsterkning av medvirkning, fordypning og progresjon. Og at det skjer gjennom at innholdet varierer mellom å være spontant og planlagt. Videre kan en lese om hvordan ‘... et pedagogisk forankret leke- og læringsmiljø består av flere fagområder som danner helhet for barna

språklig, kunstnerisk, fysisk, mentalt og helsemessig' (Fønnebø og Jernberg, 2018, s. 67). Gjennom å anerkjenne barna kommer nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær som en naturlig del av deres læringsprosesser (Rammeplanen, 2017, s. 18).

2.2 'Kunstfagenes plass i barnehagen' (2017)

Aud Berggraf Sæbø har skrevet en fagtekst som presenterer '... grunnleggende forutsetninger for arbeid med Kunst, kultur og kreativitet i barnehagen' (Bakke mfl., 2017, s. 13). Hun trekker fram kompetanse i kunsthaglig arbeid – praktisk og teoretisk som viktige faktorer for kunstens uttrykks- og læringsformer i personalets arbeid med kunstfagene (Bakke mfl., 2017, s. 14). 'Ulike kunstsyn og kunsttradisjoner presenteres og relateres til hvordan de vil påvirke og avspeiles i ulike (kunst) pedagogiske praksiser' (Bakke mfl., 2017, s. 14).

2.3 Læring som begrep i barnehagen

'Hvis en ikke tar utgangspunkt i at barn er forskjellige fra voksne og vil ha ulik læringsprofil, kan fantasien undertrykkes og komme i skyggen av et altfor realitetsorientert innhold. Fantasi er en viktig drivkraft til læring' (Kibsgaard, 2008, s. 21).

I barns læreprosesser trekker rammeplanen fram barnas anerkjennelse og stimulering som grunnlag for deres nysgjerrighet, vitebegjær og kreativitet. De skal oppleve et stimulerende miljø der barna blir støttet i sin lyst til å leke, sin utforskertrang, lærevilje og mestring (Rammeplanen, 2017). 'Barn vet at voksne har forlatt barnas magiske verden hvor reglene og lovene er helt ulike de som gjelder i virkeligheten' (Kibsgaard, 2008, s. 21).

Barnehagepersonalet må reflektere over barnas forskjellige uttrykksformer, slik at barna erfarer at det å uttrykke ut fra egne premisser er en del av den daglige praksisen (Bae mfl., 2006, s. 12). Barnehagen skal la barna oppleve et mangfold som bidrar til meningsfull samhandling, gjennom variasjon i det pedagogiske arbeidet med barna som bidrar til læring og mestring. Den pedagogiske virksomheten har som mål å gi barna et tilbud som er tilrettelagt på bakgrunn av barnehageloven og rammeplanen (Rammeplanen, 2017, s. 24). Eide og Winger (2006) presiserer at det '... å la barn medvirke krever kunnskap, ydmykhet og nærvær fra voksens side til beste for enkeltbarn og kollektivet' (Bae mfl., 2006, s. 29).

Sæbø (2017) skriver om hvordan personalet i barnehagens virksomhet gjennom fagområdet Kunst, kultur og kreativitet, fremmer barnas kunstfaglige utvikling og læring, ved å ivareta og arbeidet med alle kunstfagene. Barnehagelæreren har ansvaret for å tilrettelegge for barnas kunstfaglige opplevelser, slik Sæbø skriver det. På den måten kan barna gjennom kreativ utforskning og læring få oppleve barnehagen som en kulturarena der de gjennom det sosiale og kulturelle fellesskapet erfarer mestring, glede og undring (Bakke mfl, 2017, s. 18). Biljana C. Fredriksen (2013) skriver om estetisk oppmerksomhet. Det handler om barnehagelærerenes evne til å oppfatte barns sinnelag, hva som opptar dem og hvor godt barn fungerer sammen i lek. Ved å ha en estetisk tilnærming i barns helhetlige læring, vil man gjennom deres kroppsspråk kunne se og forstå hvor vidt de er redde, nysgjerrige eller ivrige. Gjennom denne informasjonen kan man vite hvilke valg som skal tas for å bidra til forbedringer på barns premisser i egen utvikling og læring (Fredriksen, 2013, s. 63). Ved å la barna benytte ulike metodiske tilnærminger i kunstfagene egenart vil det kunne være med å gi erfaringer i deres utvikling og læring som skaper helhetlige opplevelser (Bakke mfl., 2017, s. 28). Kibsgaard (2008, s. 17) skriver at 'helhetlig læring tar alle sider ved barnet i besittelse. Det innebærer at barnet må få møte utfordringer så vel i teoretiske som praktiske og estetiske fagområder'. Det er barnets kunstfaglige skaping som er det sentrale i deres lærings prosess. Det sanse- og opplevelsesmessige koordineres med en holdning til kunst og estetikk (Bakke mfl., 2017, s. 40). Kibsgaard påpeker at barnet '... lærer med hele seg i de kulturelle og sosiale omgivelsene de er en del av! ... Sammenhengen mellom det som erfares og det som læres, vil skape mening for barnet i læringsprosessen' (Kibsgaard, 2008, s. 17).

2.4 Barnehagen som lærende organisasjon i møte med kunstfagene

'Konstruktivismen må i dag sies å være en av de mest fruktbare teoriene å ta med seg inn i arbeidet for å forstå hvordan mennesker lærer' (Askland & Sataøen, 2013, s. 181).

Konstruktivismens teori hevder at '... vi ikke har direkte og absolutt tilgang til virkeligheten' (Askland & Sataøen, 2013, s. 181). Grunnlaget som ligger for denne måten å se på læring er lagt av Jean Piaget og Lev Vygotskij. Teoriene deres blir sett på som selve grunnmuren, som har videreutviklet seg i etterkant av andre mennesker. Grovt sagt handler konstruktivismen om den kunnskapen hvert enkelt menneske tilegner seg. Man kan ikke lære bort egen kunnskap ved overføring på bakgrunn av egne erfaringer eller noe en har lest. Som

barnehagelærer kan man ikke «plante» egen kunnskap i barn – en må heller støtte barnet. På den måten kan barnet selv få kunnskap utfra sin egen virkelighet på grunnlag av sine forutsetninger i forkant av opplevelsen/aktiviteten (Askland & Sataøen, 2013, ss. 181-182).

I Rammeplanen står det at: 'Barnehagen er en lærende organisasjon der hele personalet skal reflektere rundt faglige og etiske problemstillinger, oppdatere seg og være tydelige rollemodeller' (Rammeplanen, 2017, s. 14). Personalets arbeid skal fremheve mangfold og ulikhet ved å synliggjøre dette gjennom opplevelser og utforskning som legger grunnlag for læring. Personalet skal ta med seg både faglige og estetiske problemstillinger i sitt vurderingsarbeid, for at de skal kunne lære av egen praksis og bidra til utvikling av barnehagen som pedagogisk virksomhet (Rammeplanen, 2017). Sæbø (2017) skriver at fagene som inngår i et tema, der lek og læring naturlig integreres, må gi barna opplevelser der eget skapende arbeid og uttrykk, og deres kommunikasjon er det sentrale i personalets virke (Bakke mfl., 2017, s. 28). I rammeplanen kommer det fram at det skjer gjennom arbeidsmåter som ivaretar barnas behov for omsorg og lek. Personalet skal også ivareta barns læring og danning, der det gis mulighet for medvirkning. Personalet skal gjennom varierte arbeidsmetoder tilpasse arbeidsmåtene til enkeltbarnet, barnegruppa og lokalmiljøet (Rammeplanen, 2017). Sæbø (2017) skriver om viktigheten av at barn opplever gode kunstopplevelser, men at det aller viktigste i deres utvikling og læring er muligheten til å uttrykke seg på bakgrunn av de inntrykk og opplevelser som eget skapende arbeid gir gjennom ulike kunstneriske uttrykksformer (Bakke mfl., 2017, s. 25). Leif Askland (2006) skriver i sin bok *Kontakt med barn* om fenomenologi. Fenomenologi handler om at den opplevde virkeligheten som et menneske opplever, er virkelig. På den måten blir det viktig å kunne forstå den opplevde virkeligheten hos seg selv og hos andre. I barnehagen må man derfor være villig til å gjøre seg selv til subjekt for utvikling, det stiller store krav til selvinnsikt og evne til empati. På den måten gir man hver enkelt rett til å si at egne opplevelser omkring noe er virkelig og det utgjør den viktigste delen av menneskets virkelighet, samtidig som man utviser en grunnleggende respekt ved å la dem dele av sine erfaringer og følelser (Askland, 2006, ss. 156-158). Kari Hoås Moen (2011) skriver om hvordan barn lærer ved å gjøre seg egne erfaringer, som kan sees som et praktisk syn på fenomenologi. 'Barn lærer gjennom alt de erfarer og opplever, men mest gjennom førstehåndserfaringer. Førstehåndserfaringer handler om å gjøre erfaringer selv og ikke få et saksinnhold formidlet

fra andre på grunnlag av andres erfaringer' (Moen, 2011, s. 42). Sæbø påpeker at om personalet har kunnskap om det enkelte kunstfags uttrykksformer og egenart gjennom arbeid med kunstfag i barnehagen, ser man hvilke muligheter det åpner for i barnets utvikling og læring (Bakke mfl., 2017, s. 27). Sæbø trekker videre fram at personalet trenger både praktisk og teoretisk kompetanse i kunstfagenes uttrykksformer, - hvordan ulike syn og tradisjoner vil være med å påvirke og avspeile ulike (kunst) pedagogiske praksiser, på bakgrunn av den enkeltes kunnskapssyn (Bakke mfl., 2017, s. 29). Kari Hoås Moen (2011) skriver at: 'Barn lærer uansett om de voksne har planer eller intensjoner om dette eller ikke. Hva barna lærer i barnehagen, og hvordan de gjør det, avhenger blant annet av personalet' (Moen, 2011, s. 33). Margareta Öhman (2011) skriver det slik: 'Læring er en del i en sosial sammenheng og bør betraktes som en relasjonell prosess. At barna lærer, er udiskutabelt, men hva de lærer, og hvordan de lærer i en bestemt sammenheng, er det viktig at læreren undersøker' (Öhman, 2011, s. 185). Så enten barna møter kunsten, eller selv skaper kunstuttrykk, vil arbeidet preges av personalets kommunikasjon i møte med barna gjennom en kunstfaglig holdning og engasjement til barns kunsterfaringer og læreprosesser i estetiske fag (Bakke mfl., 2017, s. 37).

2.5 Personalets bevissthet rundt egen praksis

'Personalets kompetanse anses å være det viktigste bidraget for å sikre god kvalitet i barnehagen' (Gotvassli, 2013, s. 126).

Rammeplanen sier at personalet skal sørge for at barnehagen har et inkluderende fellesskap, og at de gjennom det skal kunne legge til rette for at barn kan bidra til egen og andres læring. Barnas trivsel og allsidige utvikling vil legge til rette for helhetlige læringsprosesser gjennom personalets bevissthet i eget arbeid (Rammeplanen, 2017, s. 18). Kjell Åge Gotvassli (2013, s. 126) trekker fram kompetanseutvikling; - det må skje systematisk og det er en viktig lederoppgave. Han løfter videre fram begrepet strategisk kompetanseutvikling. Det handler om tiltak for å sikre den enkelte medarbeider og barnehagen den nødvendige kompetansen som trengs for å kunne planlegge, gjennomføre og evaluere de målene som er satt for arbeidet i barnehagen. Lai (2004) har en definisjon på kompetansebegrepet som også har tilknytning til organisatoriske forhold i betydningen av kompetanse. 'Kompetanse er de samlede kunnskaper, ferdigheter, evner og holdninger som gjør det mulig å utføre aktuelle

funksjoner og oppgaver i tråd med definerte krav og mål' (Lai, 2004, s. 48, her Gotvassli, 2013, s. 127). Biljana C. Fredriksen (2013) kommer med viktige sider av barne- og barnehagelærerperspektivet i forbindelse med kompetanse:

For at vi virkelig skal klare å se at barn er kompetente, må vi være oppmerksom på deres ulike uttrykk. Vi må være tålmodige og tilstedeværende. For å kunne få tak i barnas kompetanser må vi selv hente frem vår egen estetiker-kompetanse. En barnehagelærer må anvende sin estetiske oppmerksomhet for å være lyttende, omsorgsfull og forståelsesfull. En må være oppmerksom på barnas oppmerksomhet for å få tak i hva de er opptatt av.

(Fredriksen, 2013, s. 64)

Rammeplanen sier at personalet skal være oppmerksomme i situasjoner og aktiviteter for å kunne legge til rette for læring på bakgrunn av barnas interesser og engasjement. På den måten kan de støtte og berike leken gjennom barns tiltro til egne evner. Den løfter fram progresjonen som innebærer at barna skal utvikle seg. Barnet skal lære og samtidig oppleve fremgang. Dette skal skje gjennom barnehagens innhold, og skal legge til rette for at barn i alle aldersgrupper får varierte muligheter innenfor lek, aktiviteter og læring (Rammeplanen, 2017). 'John Dewey (Østerud & Wiig, 2000) var den første som formulerte et syn på kunnskapsutvikling og læring, som senere dannet utgangspunktet for den sosiokulturelle forståelsen av kunnskapsutvikling' (Østerud & Wiig, 2000, her Gotvassli, 2013, s. 100). Dewey ser på læring som aktiviteter som består av en kompleks sosial og kulturell kontekst. Hans tenkning er tatt med i teorier som omhandler praksisfellesskap. Praksisfellesskap er omtalt som sosiale læringssystemers byggestein, og det er her man utvikler og lagrer kompetanse. Dette skjer ved felles initiativ og gjensidig engasjement gjennom eksempelvis handlinger og historier. Praksisfellesskapet er et resultat av kompetanse og personlige erfaringer som deles i et miljø der felles engasjement i en felles praksisutøvelse finner sted (Gotvassli, 2013, s. 101). Sæbø (2017) trekker fram hvordan barnehagelærerutdanningens omfang og tilbud i de estetiske fagene, legger en basis for arbeidet med kunst og kultur i barnehagens virksomhet, og læringen som skjer på bakgrunn av dette. Barnehagelæreren kan også la seg inspirere av andre barnehagers arbeid, og kunnskapen de bruker som utgangspunkt for å ivareta barnets væremåte og læremåte i kunst og kunstfaglig arbeid for og med barn (Bakke mfl., 2017, s. 19). Videre peker Sæbø på utfordringen som barnehager

står i, med tanke på helhet i det kunstfaglige feltet. Hvordan en kan gjøre mangfoldet tilgjengelig for alle barn på bakgrunn av kunstfaglig kvalitet som er kunstpedagogisk og innehar en bredde til barns utvikling og læring (Bakke mfl., 2017, ss. 25-26). Hvis det er slik at en kunstfaglig tilnærming åpner for mer helhetlige læringsprosesser i barnehagen som pedagogisk virksomhet, i tråd med rammeplanen, skriver Sæbø at '... det er jo på sin plass å spørre hvorfor en kunstfaglig tilnærming ikke er mer utbredt og selvsagt i dagens norske barnehage' (Bakke mfl., 2017, s. 29). Det er personalets praktiske og teoretiske kompetanse innenfor kunstfagenes uttrykksformer som er svaret, ifølge Sæbø (Bakke mfl., 2017, s. 29). Tove Lafton og Mari-Ann Letnes (2014) sier det slik med tanke for barnehagens kulturelle forutsetninger og læringsprosesser i den pedagogiske praksisen:

På samme måte som hos barna vil også de voksnes læringsprosesser befinne seg mellom kulturen og de vitenskapelige ideene de er en del av, og deres egne kunnskaper, evner og muligheter. En didaktisk spenning i barnehagen ligger mellom voksnes intensjoner og tanker, og det resultatet som trer frem når planer skal operasjonaliseres. Avhengig av kultur, materiell og deltakere vil resultatet ikke alltid bli som forventet.

(Broström mfl., 2014, s. 24)

Personalet trenger å forstå at ulike tilnærminger i kunstsyn og kunsttradisjoner har sin bakgrunn i ulike kunnskapssyn hos den enkelte medarbeider, og at det vil påvirke og speile de ulike (kunst) pedagogiske praksisene (Bakke mfl., 2017, s. 29). Anne Marit Valle og Ann Karin Orset (2008) skriver i boka *Grunnleggende læring i et stimulerende miljø i barnehagen* at: 'Læring skjer ved å være aktiv, enten ved å stille spørsmål eller delta i aktiviteter. Den voksnes rolle er å skape situasjoner som sikrer at denne prosessen skjer. Kunnskap blir skapt sammen med andre, i kulturelle sammenhenger' (Kibsgaard, 2008, s. 40).

Metode

3.1 Valg av metode

I denne oppgaven har jeg tatt for meg styringsdokumentet for barnehagesektoren og en fagtekst som er knyttet opp imot problemstillingen for å belyse barnehagen som lærende organisasjon i møte med kunstfagene. Jeg har med dette valgt dokumentanalyse som metode. Analyse av dokumenter er en innsamlingsmetode som forbindes med kvalitativ forskningsmetode. Her har fortolkning en sentral plass og hermeneutikken blir en viktig inspirasjonskilde (Bergsland & Jæger, 2014, s. 68). *Hermeneutikk* betyr «fortolkningslære» (Bergsland & Jæger, 2014, s. 42).

Enhver forsker eller forskergruppe må arbeide bevisst hermeneutisk for å gjøre rede for hvordan de kommer til rette med avstanden mellom seg selv og det de studerer. En slik bevissthet omfatter hva de har med seg av forestillinger, forforståelse og tolkningsredskaper (metoder), og hvordan deres språk kommuniserer med språket for det emnet eller de menneskene de prøver å forstå.

(Bergsland & Jæger, 2014, s. 42)

Når man samler inn data er det en selv som blir instrumentet i denne metoden, og med det kreves det en bevissthet rundt eget ståsted med tanke for det man undersøker (Dalland, 2007, s. 59, her Bergsland & Jæger, 2014, s. 68).

3.2 Dokumentanalyse

Når man velger å skrive en dokumentanalyse er det dokumenter som er kilden for den innsamlingen en foretar seg, disse blir det empiriske materialet (Bergsland & Jæger, 2014, s. 75). Duedahl og Jacobsen (2010, s. 52) påpeker at i en dokumentanalyse må man være seg bevisst at forfatterens intensjon med et dokument ikke alltid er i overensstemmelse med leserens oppfattelse av innholdet. I denne oppgaven er det to dokumenter som er kilder for analysen, en fagtekst innenfor kunstfagene og styringsdokumentet for barnehagesektoren. Alle dokumenter har et innhold, og dette innholdet må analyseres før det kan anvendes til å gi svar på en problemstilling man ønsker å løse (Duedahl & Jacobsen, 2010, s. 53). Et dokumentets verdi som kilde avgjøres på bakgrunn av det spørsmål du stiller til det. Denne måten å arbeide på blir kalt '*funktionelle kildesyn*' og danner et fundament for hvordan

nåtidens historikere anvender *'kildekritik'* (Duedahl & Jacobsen, 2010, s. 53). Man anvender en analyse som skal ta stilling til dokumentets type og opprinnelse. Hva er forfatterens hensikter? Hvilke begreper er brukt? Hvilke valg er tatt? Hva er effekten av det? (Jacobsen & Duedahl, 2010, s. 54). Alt dette virker inn på hvor vidt man tar i bruk dokumentet sett i forhold til problemstillingen. Målet med enhver dokumentanalyse er å nå fram til en forståelse av betydningen av innholdet i dokumentene som man anvender (Duedahl & Jacobsen, 2010, s. 71).

Dokumentets betydning må sees fra tre perspektiver: hos avsenderen, budskapet i det som blir kommunisert og hos mottakeren. Det betyr at teksten kan tolkes på minst tre måter. Man kan undersøke innholdet som forfatteren ønsket å produsere. Man kan også undersøke den indre betydningen – som også kalles tekstens kapasitet. Her skiller man ikke mellom avsender og mottaker, men man angir rammen for hvor langt leseren kan tolke samme tekst. Tilslutt kan man velge å undersøke det mottatte innholdet, som også blir benevnt som dekodning, som er meningen leseren har ilagt innholdet. Den kan bestå av forskjellige type fortolkninger (Duedahl & Jacobsen, 2010, s. 73). Ut i fra min problemstilling blir det sistnevnte benyttet i denne oppgaven. Undersøkelsen av innholdet og hva jeg ser i dokumentene på bakgrunn av problemstillingen, legger grunnlaget for analysen.

I enhver forskningsoppgave er det viktig at informasjonen man tolker ut fra informanten sees i lys av forskningsetiske holdninger til eget arbeid med dokumentene. Duedahl og Jacobsen (2010, s. 74) skriver at med fortolkning, vurdering og analyse følger det alltid et etisk ansvar. Dette er viktig av hensyn til avsenderen, hvilke tanker jeg gjør meg rundt et dokument og hva jeg setter ord på og hvordan. Allan Kellehear sier det slik: "Tro ikke, at blot fordi du arbejder med bøger eller statistikker, så er mennesker ikke påvirket af din tilstedeværelse eller af det, du skriver" (Kellehear, 1993:71, her Duedahl og Jacobsen, 2010, s. 74).

Når man analyserer innholdet med en kvalitativ teknikk som dokumentanalyse er, må man ha fokus på hvordan man 'koder' sitt dokumentmateriale. Noen kodende strategier er mer åpne, utforskende og induktive, mens andre bygger på forhåndsdefinerte kategorier og variabler, og er dermed mer deduktive (Duedahl & Jacobsen, 2010, s. 80). Siden jeg har valgt barnehagens styringsdokument, og en fagtekst som gir informasjon omkring kunstfagene i barnehagen, valgte jeg å avgrense funnene mine. Jeg gikk inn i begge dokumentene i sin

helhet flere ganger, før jeg landet på læringsbegrepet. Dette var en gjenganger med tanke på barnehagen som lærende organisasjon for barna og personalet, også i møte med kunstfagene. Jeg begynte med en mer induktiv metode, der jeg var utforskende i møte med dokumentene. Jeg var åpen for hva som kunne være med å forme oppgaven på bakgrunn av min problemstilling, som da dreide seg om mine to kilder og Kunst, kultur og kreativitet i barnehagen. Jeg gjennomførte en form for transkribering av dokumentene for å gjøre dem søkbare. Deretter så jeg på enkeltord som var gjengangere i begge kildene, og jeg kunne dermed se på deres meningsinnhold fra mitt ståsted – ut ifra min forforståelse. Underveis i arbeidet med analysen valgte jeg å gi problemstillingen min en justering slik at den innbefattet barnehagen som lærende organisasjon i møte med kunstfagene. Her gikk jeg derfor over til en mer deduktiv metode og så på læringsbegrepet og kunstfagene, og hvordan de påvirker hverandre i barnehagen.

3.3 Kildekritisk vurdering

I en dokumentanalyse er det viktig å kunne vurdere dokumenter som man ønsker å anvende sett i lys av sin problemstilling ut fra fire kriterier: autentisitet, troverdighet, representativitet og betydningen i forhold til problemstillingen (Duedahl & Jacobsen, 2010, s. 55). Jeg avgrensner kildekritikken til styringsdokumentet og fagteksten. Der jeg har gjort et strategisk utvalg og som er mine finn til teorien i denne oppgaven.

Duedahl og Jacobsen refererer til *intern kritik* og *ekstern kritik*. Førstnevnte handler om reliabiliteten i et dokument. Dets betydning og uttrykksform. Her er det naturlig å stille spørsmål ved dokumentets ekthet og validitet. Den interne kritikken dreier seg altså om å foreta en vurdering eller fortolkning av hva forfatteren kan ha ment med dette dokumentet. Den eksterne kritikken forholder seg til om hvor vidt det kan være en forfalskning, et plagiat eller en forfatterforveksling (Duedahl & Jacobsen, 2010, s. 55).

Begge dokumentene i min studie er offentlige dokumenter. Det ene er et styringsdokument for en samfunnsinstitusjon, som er utarbeidet i samarbeid med Kunnskapsdepartementet. Det andre er en artikkel i en fagbok som kom med sin 2. utgave i 2017. Den er produsert i samarbeid med Fagbokforlaget i Bergen. Problemstillingen i min bacheloroppgave legger vekt på begreper som har relevans for både styringsdokumentet og fagteksten, og er derfor viktige i arbeidet med min forskningsoppgave. Dokumentenes autentisitet handler om hvor

vidt dokumentene er ekte eller ikke. Jeg har ingen grunn til å betvile det faktum at begge disse dokumentene er ekte på bakgrunn av sin opprinnelse og tilgjengelighet i det offentlige rom, sett i lys av barnehagelærerutdanningen.

3.4 Metodevurdering

På bakgrunn av mitt valg av problemstilling, som henviser til to konkrete dokumenter, så jeg det naturlig å velge dokumentanalyse for mitt forskningsarbeid. *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* er et dokument som er hjemlet i barnehageloven. Dokumentet er tilgjengelig på nett og i bokhandel som selger fagbøker. Boka *Kunst, kultur og kreativitet – Kunstfaglig arbeid i barnehagen* er også tilgjengelig på nett og i bokhandel som selger fagbøker. Begge er brukt i barnehager og på høyskoler og er primærkilder i min forskningsoppgave. Dette sier noe om dokumentenes autenticitet. De er begge av nyere dato, og blir brukt ved utdanningsstedet der denne bacheloren blir avlagt. På bakgrunn av dette anser jeg at fagtekstens validitet og reliabilitet er ivaretatt. *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* er som nevnt et dokument hjemlet i lov for barnehager, og jeg har derfor ingen grunn til å betvile dets validitet eller reliabilitet (Bergsland & Jæger, 2014, s. 80).

Funn og drøfting

Hvordan belyser *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* og artikkelen 'Kunstfagenes plass i barnehagen' – barnehagen som lærende organisasjon i møte med kunstfagene?

4.1 Læring som begrep i barnehagen

Rammeplanen sier:

'Barnas nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær skal anerkjennes, stimuleres og legges til grunn for deres læringsprosesser' (Rammeplanen, 2017, s. 18).

'I barnehagen skal barna oppleve et stimulerende miljø som støtter opp om deres lyst til å leke, utforske, lære og mestre. Barnehagen skal introdusere nye situasjoner, temaer, fenomener, materialer og redskaper som bidrar til meningsfull samhandling' (Rammeplanen, 2017, s. 18).

'Målet med barnehagen som pedagogisk virksomhet, er å gi barna et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen. For å oppnå dette skal barnehagen være en lærende organisasjon, og det pedagogiske arbeidet skal være begrunnet i barnehageloven og rammeplanen' (Rammeplanen, 2017, s. 24).

Sæbø (2017) skriver i 'Kunstfagenes plass i barnehagen' følgende:

I barnehagens virksomhet skal personalet gjennom fagområdet Kunst, kultur og kreativitet ivareta og arbeide med alle kunstfagene for å fremme barnas kunstfaglige utvikling og læring. Det er derfor barnehagelærerens ansvar å legge til rette for barnas kunstfaglige opplevelser og kreative utforskning og læring på en slik måte at barnehagen blir en kulturarena hvor barna får erfare undring, glede og mestring i et sosialt og kulturelt fellesskap

(Bakke mfl., 2017, s. 18)

‘... barnets kunstfaglige skapende virksomhet er det sentrale i læringsprosessen, og der det sans- og opplevelsesmessige integreres sammen med en bevisst holdning til kunst og estetikk’ (Bakke mfl., 2017, s. 40).

I disse utdragene ser vi at rammeplanen løfter fram hva som har betydning for at barn skal oppleve læring i prosesser gjennom barnehagen som lærende organisasjon. At en pedagogisk virksomhet arbeider i tråd med rammeplanen og barnehageloven er avgjørende for dette arbeidet. Barnehagen skal ha et mangfold i sine ulike læringsprosesser og på den måten legge til rette for barns medvirkning og anerkjennelse i egen læring (Rammeplanen, 2017).

Aud Berggraf Sæbø (2017) beskriver viktigheten av å ivareta alle kunstfagene for å kunne fremme utvikling og læring gjennom barns møte med fagområdet Kunst, kultur og kreativitet. Hun trekker fram barnehagelærerens ansvar for å tilrettelegge slik at barnehagen blir en kulturarena som skaper fellesskap gjennom barnas erfaringer med undring, glede og mestring. Videre poengterer hun betydningen av helhetlige opplevelser og erfaringer for barn, der utvikling, lek og læring blir de sentrale ordene. Her må personalets fokus være rettet mot barnas skapende prosess og deres kommunikasjon (Bakke mfl., 2017).

Rammeplanen og Sæbø uttrykker her betydningen barnehagen har for at barn skal oppleve helhetlige opplevelser i læringsprosesser, som skjer i tråd med sentralt lovverk og rammeplanen gjennom den daglige pedagogiske praksisen. Rammeplanen trekker fram barnets tanker og meninger knyttet til eget engasjement i barnehagen, også kjent som medvirkning. Et mangfold av uttrykksformer er med og skaper meningsfull samhandling for og med barn. Sæbø (2017) peker på fagområdet Kunst, kultur og kreativitet, som er med å fremme barnas utvikling og læring i arbeidet med kunstfagene, og det skjer på bakgrunn av barnehagelærerens ansvar for tilrettelegging i barns læringsprosesser.

Sonja Kibsgaard (2008, s. 21) skriver om at voksnes læringsprofil ikke må sammenlignes med barns. Det er av stor betydning at barna får bruke fantasien til å bidra i egen læring, så ikke fokuset kun ligger på det som er realitetsstyrt. Hun snakker om drivkraften fantasien har i barns liv. Videre peker hun på at barn vet at voksne ikke har samme forholdet til de regler og lover som gjelder barnas magiske verden kontra virkeligheten. Rammeplanen (2017) trekker

fram barns anerkjennelse og stimulering – som legger et grunnlag for barnas meningssskaping. De skal støttes i et stimulerende miljø som gir lærevilje og mestring gjennom barnas utforskertrang og lek. Her kan jeg se en sammenheng mellom Kibsgaard og Rammeplanen ved å knytte barns medvirkning til det å bli støttet i et stimulerende miljø der de anerkjennes i sine prosesser. Barna får mulighet til å være i en lærende magisk verden der ikke alt styres av et realitetssyn, men av barnas kreative innspill i barnehagens pedagogiske praksis. Berit Bae (2006) trekker videre fram betydningen av at barnehagepersonalet reflekterer over de ulike uttrykksformene som barna benytter seg av. Dette for at de skal kunne få erfaring med det å uttrykke noe på vegne av seg selv, og at det har betydning for den daglige praksisen (Bae mfl., 2006, s. 12). Variasjonen i det pedagogiske arbeidet skal bidra til at barna opplever mangfold i meningsfull samhandling, der læring og mestring blir forstått som helt grunnleggende. Arbeidet skal tilrettelegges på bakgrunn av barnehageloven og rammeplanen (Rammeplanen, 2017, s. 24). Her trekker Eide og Winger fram at det er av betydning at de voksne innehar kunnskap, at de er ydmyke og viser et nærvær i bruken av medvirkning, i møte med enkeltbarnet og hele gruppen (Bae mfl., 2006, s. 29). Her ser jeg klare likhetstrekk på bakgrunn av barnets betydning i egen læring, og det pedagogiske arbeidet i barnehagen, at det er hjemlet i lov. Barnehageloven §3, som viser til barns rett til medvirkning, har stor betydning for barnehagen som lærende organisasjon. Paragrafen skal brukes aktivt gjennom kunnskap og kompetanse opp imot rammeplanen og annet sentralt lovverk. Dette understreker betydningen av barnehagepersonalets fokus på barnets bidrag til egen utvikling og læring.

Sæbø (2017) trekker fram barnehagelærerens ansvar i barns utvikling og læring sett i lys av kunstfaglige opplevelser. Ved at barn får utforske og være kreative i møte med barnehagen som kulturarena, vil det sosiale og kulturelle fellesskapet legge grunnlaget for mestring, glede og undring. Dette skjer i tilknytning til fagområdet Kunst, kultur og kreativitet (Bakke mfl., 2017, s. 18). Biljana C. Fredriksen (2013, s. 63) snakker om estetisk oppmerksomhet. Hun trekker fram betydningen av barnehagelærerens evne til en estetisk tilnærming som en viktig faktor i møte med barns helhetlige læring. Evnen til å se barnas sinnelag og kunne tyde deres kroppsspråk, gir informasjon som gjør det mulig å forbedre de premisser som ligger til grunn for barnas utvikling og læring. Slik jeg tolker Sæbø og Fredriksen er det bra at barna får utforske på egen hånd og være en klippe i egen læring. Samtidig er det viktig at

barnehagelærerens fokus på barnets opplevelse i egen kreativitet er formidlet til personalet. Dette må følges opp for å kunne vedlikeholde og utvikle den læringsprosessen barna er en del av, som enkeltindivid og i gruppe. Gotvassli (2013, s. 96) underbygger sistnevnte ved å presisere at om en barnehage skal være i utvikling, må det legges til rette for både individuell og kollektiv læring. Personalet i barnehagen må ha fokus på videreutvikling i hele organisasjonen på veien til å bli, eller utvikles som en lærende barnehage. Dette krever endringslæring og at man reflekterer over egen og andres praksis. Pedagogisk dokumentasjon vil være et sentralt verktøy, og der er det mange variabler med tanke på ulike metoder (Gotvassli, 2013, s. 117). Jonstøij og Tolgraven (2001, s. 32) trekker frem dokumentasjon som «en synlig lytting». Det at barn i ulike settinger kommer med tilbakemeldinger i små drypp, som tilslutt kan si noe om hele prosessen og dens betydning for barns læring. Pedagogen vil kunne se hvilke metoder som fungerer for at barna lærer, og samtidig kunne fange opp barnas refleksjon over egen læring. Sæbø (2017) sier noe om barnas muligheter til å benytte seg av ulike metodiske tilnærminger. Det enkelte kunstfagets egenart bidrar til å skape helhetlige opplevelser i barns utvikling og læring (Bakke mfl., 2017, s. 28).

Kibsgaard (2008, s. 17) trekker fram helhetlig læring som en faktor for at barnet skal møte utfordringer i både teoretisk og praktisk tilnærming til fagene. Hvorpå Sæbø (2017) trekker fram at barnets skaping i møte med kunstfagene er det sentrale for deres læring i prosess, da det sanselige og det opplevelsesmessige blir koordinert med barnas holdninger til kunst og estetikk (Bakke mfl., 2017, s. 40). Kibsgaard påpeker at barnet lærer med hele seg. Denne prosessen påvirkes av barnets omgivelser som både preges av det sosiale og det kulturelle fellesskapet som barnet er en del av. Det barnet erfarer og lærer vil være med å synliggjøre sammenhengen som gir mening i egen læringsprosess (Kibsgaard, 2008, s. 17). I barns møte med seg selv, materialer og ulike uttrykksformer ser jeg verdien av kompetente voksne, at de gir barna utfordringer som de tørr å møte i sine omgivelser og fellesskapet som barnehagen som læringsarena består i. Når barna blir trygge på seg selv og andre i møte med kunstfagene, vil det være med å legge en god standard for enkeltbarnets læring i barnehagen. Moyles (1989, her Kloep & Hendry) setter fokus på læring og utvikling av egen selvsikkerhet og kontroll, at det skjer der barna er trygge og dermed skaper en positiv holdning til læring i lek (Kloep & Hendry, 2003, s. 156). Personalets holdninger til fagområdet

Kunst, kultur og kreativitet har betydning for barnas utvikling og læring. Hvordan det synliggjøres i deres engasjement for barnets skapende prosess, preges av verbal og non verbal kommunikasjon i møte med andre. Altså; 'Utgangspunktet for barns læring må være barnet selv. Pedagogen skal imidlertid være en viktig medspiller og katalysator for barns læring, derfor blir pedagogens kunnskaper og evne til å bygge gode læringsarenaer for barnet sentralt' (Kibsgaard, 2008, s. 17).

4.2 Barnehagen som lærende organisasjon i møte med kunstfagene

Rammeplanen sier:

'Barnehagen er en lærende organisasjon der hele personalet skal reflektere rundt faglige og etiske problemstillinger, oppdatere seg og være tydelige rollemodeller' (Rammeplanen, 2017, s. 14).

'Personalet skal synliggjøre og fremheve mangfold og ulikhet som grunnlag for opplevelser, utforskning og læring' (Rammeplanen, 2017, s. 18).

'Faglige og etiske problemstillinger skal inngå i vurderingsarbeidet. På denne måten kan personalet lære av egen praksis og bidra til å utvikle barnehagen som pedagogisk virksomhet' (Rammeplanen, 2017, s. 25).

'Arbeidsmåtene skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, fremme læring og danning og gi barn mulighet for medvirkning. Personalet skal ta i bruk varierte arbeidsmåter, og de skal tilpasses til enkeltbarn, barngruppen og lokalmiljøet' (Rammeplanen, 2017, s. 27).

Sæbø (2017) skriver i 'Kunstfagenes plass i barnehagen' følgende:

'Gode kunstopplevelser er selvsagt viktige, og det aller viktigste for barns utvikling og læring er deres mulighet til å gi uttrykk for inntrykk og opplevelser i eget skapende arbeid gjennom ulike kunstneriske uttrykksformer' (Bakke mfl., 2017, s. 25).

'Pedagogisk arbeid med kunstfag i barnehagen forutsetter at personalet har kunnskap om hva som er det enkelte kunstfags egenart og uttrykksformer, og hvilke muligheter dette dermed åpner for i barnets utvikling og læring' (Bakke mfl., 2017, s. 27).

‘Personalet trenger både praktisk og teoretisk kompetanse innen kunst og kunstens uttrykksformer, og de trenger å forstå hvordan ulike kunstsyn og kunsttradisjoner, som har sin bakgrunn i ulike kunnskapssyn, vil påvirke og avspeiles i ulike (kunst) pedagogiske praksiser’ (Bakke mfl., 2017, s. 29).

‘Enten barna møter kunsten eller selv skaper et kunstuttrykk, preges arbeidet av personalets engasjerte, kunstfaglige og kommunikative innstilling og holdning til barnas kunsterfaringer og estetiske læreprosesser’ (Bakke mfl., 2017, s. 37).

Her løfter rammeplanen fram hvordan barnehagen som lærende organisasjon skal vektlegge personalets evne til faglig og etisk refleksjon – for å kunne være tydelige rollemodeller. På bakgrunn av dette skal personalet fremme mangfold og ulikhet. De skal danne et grunnlag som bidrar til læring på bakgrunn av opplevelser og utforskning. Personalet kan da lære av eget arbeid i samarbeid med barna. Slik vil de kunne utvikle barnehagen som lærende organisasjon gjennom fokus på å drive en pedagogisk virksomhet som benytter varierte arbeidsmåter som tilpasses enkeltbarnet og barnegruppa (Rammeplanen, 2017).

Sæbø (2017) skriver at det viktigste for barns utvikling og læring skjer i eget skapende arbeid gjennom kunstneriske uttrykksformer. Her er det essensielt at personalet har kunnskap om hvordan man kan fremme kunstfagenes egenart som individuelle uttrykksformer og sammensatt av flere kunstfag. Personalet trenger kompetanse som består i praktiske ferdigheter og teoretisk kunnskap. Sæbø peker på viktigheten av å kunne forstå den enkeltes kompetanse, da ulike kunstsyn og tradisjoner vil påvirke personalets (kunst) pedagogiske praksiser (Bakke mfl., 2013).

Rammeplanen (2017) legger vekt på personalets evne til refleksjon, at de bidrar til å reflektere over erfaringer de får i møte med barna. Barnehagen som lærende organisasjon driver en pedagogisk praksis som tilpasses enkeltindividet og barnegruppa. Sæbø (2017) trekker fram personalet og legger vekt på deres kunnskap til å fremme kunstfagene, da det trengs både praktisk og teoretisk kompetanse (Bakke, mfl., 2013). En lærende organisasjon knyttes til læringen og praksisen i den aktuelle organisasjonen. I følge Peter Senge (1990, her Gotvassli, 2013) er en lærende organisasjon, en organisasjon som lærer kontinuerlig. Den innehar en kapasitet til å transformere seg selv underveis i prosessen. Det blir derfor viktig at

man ser på barnehagen som en organisasjon som drives fremover med fokus på læring og endring, og ikke bakover (Gotvassli, 2013, s. 96). Sæbø (2017) løfter fram betydningen av å se den enkeltes kompetanse for å forstå hva som påvirker barnehagens (kunst) pedagogiske praksis (Bakke mfl., 2013).

Askland og Sataøen skriver om konstruktivistisk læringssyn. Det omtales som en teori som fungerer om man ønsker å forstå hvordan mennesker lærer. Teorien omkring konstruktivismen handler om at vi som mennesker ikke har direkte og heller ikke absolutt tilgang til den virkeligheten vi mener er virkelig. Jean Piaget og Lev Vygotskij sees som grunnleggerne av denne måten å tenke på, altså det faktum at et menneske tilegner seg kunnskap på bakgrunn av sin opplevelse av noe, den kan ikke overføres til andre i sin helhet. Det er viktig å støtte barna i deres virkelighetsoppfatning, da deres forutsetninger for aktiviteten eller opplevelsen legger grunnlaget for deres reaksjon og læring i den gitte konteksten (Askland & Sataøen, 2013, ss. 181-182). Som mennesker opplever vi situasjoner på forskjellige måter, og vi kan velge å lære av de situasjonene vi står overfor. Dette skjer igjennom refleksjon ut ifra den forforståelsen og kompetansen vi har i møte med kjente og nye læringsprosesser i barnehagen.

Rammeplanen løfter fram barnehagen som en lærende organisasjon som skal reflektere rundt de problemstillinger en blir stilt overfor i løpet av arbeidsdagen. Personalet skal oppdatere seg og med det være tydelige rollemodeller i møte med barna. På den måten kan personalet utforske områder som legger grunnlag for læring gjennom mangfold og ulikhet – som igjen legger et fundament for vurderingsarbeidet som skal være med å utvikle barnehagens pedagogiske praksis (Rammeplanen, 2017). Jonstøij og Tolgraven løfter fram personalets læring ved å tørre å problematisere barnas tanker og hypoteser. De omtaler denne måten å arbeide på som en nøkkel i pedagogens arbeid, da det er med og fører arbeidet videre og dermed læringen videre. For å kunne mestre denne arbeidsmetoden må man være lydhør og i stadig refleksjon rundt egen rolle og den prosessen barna står i (Jonstøij og Tolgraven, 2001, s. 31). Kibsgaard hevder at utgangspunktet for å forstå barn og det de lærer, handler om at de skal støtte barnet, eksempelvis foreldre, personal og andre eventuelle samarbeidspartnere, har kunnskap om hva et barn er, deres tanker, hvordan de reflekterer og betrakter den verden de lever i. Som personal må man ha et solid faglig kunnskapsfundament, men like viktig er et menneskelig kunnskapsfundament (Kibsgaard,

2008, ss., 19-20). Læring skjer når man tar tak i det sosiale fellesskapet som er en naturlig del av barnehagen som lærende organisasjon. Slik får man evnen til å se på læring som en helhetlig prosess i gruppa – at man lærer av hverandre i samhandling med andre (Askland & Sataøen, 2013, s. 167). Sæbø løfter fram barnas opplevelser og kommunikasjon som noe av det sentrale i personalets arbeidsfelt (Bakke mfl., 2017, s. 28). Rammeplanen støtter opp dette med å tilføye barnas behov for omsorg. Personalet skal ivareta barns rett til medvirkning gjennom varierte arbeidsmetoder som tilpasses de forutsetningene en står overfor (Rammeplanen, 2017). Sæbø løfter således fram at det aller viktigste i barns utvikling og læring er muligheten til å uttrykke seg selv og sine opplevelser gjennom varierte uttrykksformer.

Leif Askland (2006, ss. 156-158) og Kari Hoås Moen (2011, s. 42) trekker fram fenomenologi fra to sider, slik jeg ser det. Askland tar for seg den teoretiske biten om at menneskets opplevde virkelighet er virkelig, mens Moen skriver om hvordan barn lærer gjennom å gjøre seg egne erfaringer – særlig førstehåndserfaringer. Jeg tolker dette som at personalet gjennom aktiv observasjon av barnets handlinger og kroppsspråk får et større innblikk og en forståelse av barnets virkelighet. I tilknytning til barnets eget skapende arbeid, utvikles en trygghet i barnehagens læringsprosesser. Barnet blir tatt på alvor i sine egne valg rundt arbeidet, fremfor at det blir lagt føringer. Dette kan sees i sammenheng med det Sæbø (2017, her Bakke mfl., 2017, s. 29) påpeker vedrørende personalets kompetanse rundt kunstfagene, som igjen åpner for synet på barnets utvikling og læring i møte med ulike uttrykksformer. Her kan en planlegge hvor vidt aktivitetene skal være initiert av barn eller voksne, det samme med prosessen i sin helhet (Askland & Sataøen, 2013, s. 168). Moen skriver at barn lærer uansett, om det er planlagt eller ikke. Så hva barna lærer og hvordan barna lærer avhenger av personalet (Moen, 2011, s. 33). Margareta Öhman (2011, s. 185) sier at læring må sees som en del av en sosial og relasjonell prosess. Det er udiskutabelt hvor vidt barna lærer; men hva og hvordan de lærer i bestemte sammenhenger, er det viktig at pedagogen er bevisst på. Uansett hviler den lærende organisasjon på personalets kommunikasjon, seg imellom og med barna. Deres holdning til kunstfagene og kunsterfaringer og læreprosesser er avgjørende for et godt samspill i personalet og i møte med barna (Bakke, mfl., 2017, s. 37).

4.3 Personalets bevissthet rundt egen praksis

Rammeplanen sier:

‘Personalet skal sørge for et inkluderende fellesskap og legge til rette for at barn kan bidra i egen og andres læring’ (Rammeplanen, 2017 s. 18).

‘Personalet skal legge til rette for helhetlige læringsprosesser som fremmer barnas trivsel og allsidige utvikling’ (Rammeplanen, 2017, s. 18).

‘Personalet skal være oppmerksomme på barnas interesser og engasjement og legge til rette for læring i ulike situasjoner og aktiviteter’ (Rammeplanen, 2017, s. 18).

‘Personalet skal støtte og berike barnas initiativ, undring, nysgjerrighet, kreativitet, læringslyst og tiltro til egne evner’ (Rammeplanen, 2017, s. 18).

‘Progresjon i barnehagen innebærer at alle barna skal utvikle seg, lære og oppleve framgang. Alle barna skal kunne oppleve progresjon i barnehagens innhold, og barnehagen skal legge til rette for at barn i alle aldersgrupper får varierte leke-, aktivitets- og læringsmuligheter’ (Rammeplanen, 2017, s. 28).

Sæbø (2017) skriver i ‘Kunstfagenes plass i barnehagen’ følgende:

Basis for arbeidet med kunst og kultur i barnehagens virksomhet og læring er barnehagelærerutdanningens omfang og tilbud i estetiske fag ... Utover dette kan barnehagelæreren ikke minst hente inspirasjon og kunnskap fra barnehager og forskningsprosjekter som ser kunst og kunstfaglig arbeid for og med barn som det naturlige utgangspunktet for å ivareta barnets være- og læremåte.

(Bakke mfl., 2017, s. 19)

‘Det er her dagens utfordring ligger for kunstfagene i ... barnehage: å sørge for at hele det kunstfaglige feltet blir tilgjengelig for alle barn i deres utvikling og læring, gjennom kunstfaglig bredde og kunstpedagogisk og kunstfaglig kvalitet’ (Bakke mfl., 2017, ss. 25-26).

'Ulike metodiske tilnærminger med utgangspunkt i de forskjellige kunstfagenes egenart kan ... være med å skape mer helhetlige opplevelser og erfaringer for barna i deres utvikling og læring' (Bakke mfl., 2017, s. 28).

Dersom det virkelig er slik at en kunstfaglig tilnærming i barnehagens pedagogiske virksomhet åpner for en mer helhetlig læreprosess i tråd med rammeplanens visjoner, er det jo på sin plass å spørre hvorfor en kunstfaglig tilnærming ikke er mer utbredt og selvsagt i dagens norske barnehage. Svaret er å finne i personalets kunstfaglige kompetanse. Er denne mangelfull, ender kunstfagene opp i mer eller mindre kvalifisert dilettanteri hvor reproduserende hobbyvirksomhet blir misforstått som kreativt skapende arbeid. Personalet trenger både praktisk og teoretisk kompetanse innen kunst og kunstens uttrykksformer, og de trenger å forstå hvordan ulike kunstsyn og kunsttradisjoner, som har sin bakgrunn i ulike kunnskapssyn, vil påvirke og avspeiles i ulike (kunst) pedagogiske praksiser.

(Bakke mfl., 2017, s. 29)

Rammeplanen trekker fram at personalet skal sørge for at barnehagen er et inkluderende fellesskap, der barna bidrar til egen og andres læring. Det skjer ved tilrettelagt helhetlig læring som fremmer barnas selvfølelse i samspill med andre. Denne helhetlige læringen skal skje gjennom variasjon på bakgrunn av barnas interesser og eget engasjement. På den måten må personalet være bevisst sin rolle gjennom å støtte opp om barnas tiltro til egne evner, og løfte fram deres initiativ. Personalet har ansvar for å følge opp det enkelte barn sin progresjon og barns helhetlige utvikling. Dette forutsetter at barna får oppleve variasjon i sitt leke-, aktivitets- og læringsmiljø (Rammeplanen, 2017).

Sæbø (2017) skriver om hvilken betydning det har at barnehagelærerutdanningen består av et tilbud som omfavner estetiske fag. Videre viser hun til mulighetene som åpner seg ved å innhente inspirasjon og kunnskap fra andre som arbeider tett på kunstfagene. Dette kan være barnehager som ser på kunstfaglig arbeid for og med barn som helt naturlig for å kunne ivareta barnas helhetlige læringsprosesser. Like fullt viser hun til utfordringene i dagens barnehage, det å legge til rette for at alle delene av kunstfagene blir naturlig integrert i barnas utvikling og læring. Med det skapes det en bredde og kvalitet innenfor kunstfagene. Kunstfaglig tilnærming gir en mer helhetlig læringsprosess, og da kan man

spørre hvorfor de ikke har en mer sentral plass i dagens norske barnehage. Sæbø (2017) sier at mangel på kompetanse er en del av svaret. Grunnet lav kompetanse og misforstått kreativt arbeid, ender mange barnehager opp med kvalifisert dilettanteri (Bakke mfl., 2017). Et godt eksempel på dilettanteri er tradisjonsbundne aktiviteter knyttet til barnehagens årshjul. Personalets kompetanse, teoretisk og praktisk, vil ha stor påvirkningskraft i den enkelte barnehage sin (kunst) pedagogiske praksis (Bakke mfl, 2017).

Rammeplanen (2017) belyser eksempelvis helhetlig læring, personalets bevissthet i egen rolle, det å løfte fram barnas initiativ, det enkelte barnets progresjon og helhetlige utvikling. Sæbø (2017) skriver om barnehagelærerutdanningens betydning i møte med kunstfagene, personalets utfordringer i den sammenheng, helhetlige læringsprosesser, kunstfagenes tilnærming og personalets kompetanse, teoretisk og praktisk.

Kjell-Åge Gotvassli trekker fram Peter Senge (1990) i *Boka om ledelse i barnehagen*. Senge representerer fem disipliner som er til for å utvikle kunnskaper og beherske dem. Man skal samtidig beherske og utvikle arbeidet med fagområdene og egne ferdigheter (Gotvassli, 2013, s. 97). Videre påpeker Gotvassli at personalets kompetanse er grunnleggende for å kunne sikre en god kvalitet i barnehagens pedagogiske arbeid. Dette gjelder arbeidet i møte med både barn og voksne (Gotvassli, 2013, s. 126). Personalet har et ansvar, ifølge sitt styringsdokument, for fellesskapet i barnehagen som skal være inkluderende og skal legge til rette for at barn kan bidra til egen og andres læring. Et slikt fokus legger selve grunnlaget for at barna skal oppleve trygghet i sin allsidige utvikling, som igjen legger til rette for helhetlige læringsprosesser i barnehagen (Rammeplanen, 2017).

Gotvassli (2013, s. 126) viser til kompetanseutvikling og strategisk kompetanseutvikling. Her gjør man tiltak for å kunne sikre barnehagen og den enkelte medarbeider nødvendig kompetanse som trengs i barnehagens planlegging, gjennomføring og evaluering av mål. Lai (2004, her Gotvassli, 2013) viser til sammenhengen mellom læring, kunnskap, kompetanse og forbedring i organisasjonen som elementer for atferdsendringer, der læring utvikler den kunnskapen og de ferdigheter som eksisterer i barnehagen. Disse endringene vil kunne være med å endre den enkeltes adferd og ifølge Lai (2004) føre til prestasjonsforbedringer (Gotvassli, 2013, s. 99). Biljana C. Fredriksen (2013) viser til to perspektiv på kompetanse, der

ett angår barnet og det andre angår barnehagelæreren. Hun skriver om hvilken holdning vi må ha for å kunne se barn som kompetente – som gir rom for deres uttrykk. Tålmodighet og en tilstedeværelse nevnes som viktige elementer hos Fredriksen. Barnehagelæreren må være bevisst egen estetiker-kompetanse. Ved å være trygg på egen kompetanse og vise barna den nødvendige oppmerksomhet, får barnehagelæreren tak i det barnet er opptatt av (Fredriksen, 2013, s. 64). Fredriksen har mange gode poeng, likevel ønsker jeg å sette fokus på personalet. Fredriksen kunne omtalt dette som en del av hele personalets arbeid i møte med barna og deres kompetanse og uttrykk. Det er naturlig å tenke at den kunstpedagogiske kompetansen ligger latent til hos barnehagelæreren på bakgrunn av i minste fall 30 studiepoeng per 2018. Man kan også bli gjort oppmerksom på forskjeller som bidrar til mangfold eller nesten total mangel på kunstpedagogisk arbeid i barnehagen. Innenfor kunstfaglig arbeid kan en oppdage kunnskap og kompetanse hos medarbeidere som bidrar til uttrykksformer barnehagelæreren ikke hadde tatt for seg på eget initiativ. Dette kan komme av usikkerhet, følelse av faglig inkompetanse eller rett og slett mangel på prioritet innenfor fagområdet. Rammeplanen legger vekt på at personalet skal legge til rette for læring som kan speiles i barnas interesser og det som engasjerer dem. Personalet vil da kunne berike barns lek og gi dem en god selvfølelse på det de evner. Barna skal videre oppleve progresjon gjennom varierte uttryksmåter i lek, læring og aktiviteter som preger barnehagehverdagen (Rammeplanen, 2017).

John Dewey formulerte en teori som vektla kunnskapsutvikling og læring. Denne teorien ble grunnlaget for det vi i dag omtaler som sosiokulturell forståelse – kunnskapsutvikling (Østerud & Wiig, 2000, her Gotvassli, 2013, s. 100). Kompleks og kulturell kontekst preger Deweys syn på læring. Denne måten og tenke på er satt i sammenheng med teorier som går på praksisfellesskapet i en organisasjon. Dette fungerer som en byggestein i sosiale kontekster, og gir rom for utvikling og lagring av kompetanse som går på felles engasjement vedrørende det stedet praksisutøvelsen finner sted (Gotvassli, 2013, s. 101). Sæbø (2017) sier noe om betydningen av omfanget og det kunstfaglige tilbudet som barnehagelæreren skal legge til grunn for barnehagens virksomhet. Det skjer på bakgrunn av utdanningen og dens implementering av kunstfagene. Læringen som skjer på bakgrunn av kunst og kultur i barnehagen, kan også sees i sammenheng med andre barnehagers kunstfaglige arbeid med fokus på barns være- og læremåte (Bakke mfl., 2017, s. 19). For å kunne utøve denne formen

for læring og trygge egen kompetanse i møte med øvrig personal, vil et praksisfellesskap som bidrar til utvikling hos hele personalet og barna, være hensiktsmessig for barnehagens pedagogiske virksomhet. Sæbø (2017) trekker fram at personalets mangel på praktisk og teoretisk kompetanse er med og gjør kunstfaglig tilnærming i norske barnehager lite utbredt, og løfter fram dette som en utfordring. Dette til tross for rammeplanens mål for helhetlige læringsprosesser, og at man evner å ha et fokus på kunstfaglig kvalitet i møte med barnas utvikling og læring (Bakke mfl., 2017). Slik kan jeg forstå at det har betydning å kartlegge den enkeltes kunnskap og tanker for at barnehagen skal kunne få et mer kunstfaglig fokus. Dette kan bidra til et praksisfellesskap som utvikles i samme retning på bakgrunn av kommunikasjon og refleksjon. Tove Lafton og Mari-Ann Letnes (2014) løfter fram barnehagens kulturelle forutsetninger og læringsprosesser som sentrale for barns utvikling og læring. De voksne kan oppleve en spenning rundt egne intensjoner rettet mot gjennomføringen av planer i det pedagogiske arbeidet. Det er ikke gitt at resultatet blir som først tenkt, men at det handler om hvordan man tilrettelegger for resultatet gjennom den kulturen personalet er en del av og materialet som er tilgjengelig (Broström mfl., 2014, s. 24). For å komme i mål med planer og aktiviteter på en tilfredsstillende måte er kunnskapen og kunnskapssynet hos den enkelte medarbeider av stor betydning. Dette vil påvirke og speile barnehagens (kunst) pedagogiske praksis (Bakke mfl., 2017, s. 29). Det vil fungere som et verktøy som kan bidra til økt forståelse og kunnskap rundt barnehagens helhetlige praksis, og personalets bevissthet rundt egen praksis. Anne Marit Valle og Ann Karin Orset (2008) oppsummerer denne lærende og utviklende praksisen så fint:

‘Læring skjer ved å være aktiv, enten ved å stille spørsmål eller delta i aktiviteter. Den voksnes rolle er å skape situasjoner som sikrer at denne prosessen skjer. Kunnskap blir skapt sammen med andre, i kulturelle sammenhenger’ (Kibsgaard, 2008, s. 40).

Avslutning

I denne oppgaven har jeg sett nærmere på *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* og artikkelen 'Kunstfagenes plass i barnehagen' – i lys av relevant teori ut ifra mitt ståsted som samfunnsforsker på feltet. Jeg har løftet fram læringsbegrepet som relevant for alt arbeid vedrørende kunstfagene i barnehagen, praktisk og teoretisk. Jeg har satt fokus på betydningen av å være bevisst egen praksis i møte med seg selv, sine medarbeidere og barna. Det er mange tanker og ord som har kommet ned på papiret i løpet av prosessen. For meg har det å rette fokus mot betydningen barnehagen har som lærende organisasjon i møte med kunstfagene, gitt meg en større innfallsvinkel til å kunne vite hvordan jeg kan bidra til å realisere kunstfagene i barnehagen. Med en bevissthet rundt den betydningen kunstfagene har for barns utvikling og læring, understrekes det faktum at barnehagen som lærende organisasjon trenger alle fagområdene for å opprettholde den statusen.

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver legger klare føringer for hvordan barnehagen skal arbeide med helhetlige læringsprosesser, men kan i enda større grad legge fokus på konkret læring i møte med fagområdet Kunst, kultur og kreativitet. Her har vi som del av et samfunnsmandat med fokus på allsidig og helhetlig læring; - en jobb å gjøre for å bidra til at læringen blir nettopp det, allsidig og helhetlig. 'Barnehagen skal se alle fagområdene i sammenheng, og alle fagområdene skal være en gjennomgående del av barnehagens innhold' (Rammeplanen, 2017, s. 29). På den måten kan vi være en organisasjon som tar læring på alvor med barna som kilder til utvikling, også i møte med kunstfagene og deres betydning for den pedagogiske praksisen.

Mitt utbytte av arbeidet med oppgaven har vært en reise som jeg umulig kunne vite utfallet av, hvis det ikke var for gleden ved å gå inn i kildene og deretter teorien for å finne ut mer om barnehagens møte med kunstfagene. Jeg har fått arbeidet meg igjennom et felt som jeg på forhånd hadde en forkjærlighet til, men likevel hadde for lite kunnskap om. Her har jeg fått mulighet til å implementere meg selv i møte med teoretikere som uttrykker hvilken betydning læring har for og med barn. På ulike vis har jeg tatt tak i viktige begreper som skal prege barndommen, eksempelvis trygghet, medvirkning og læring. I møte med kunstfagene får jeg sette fokus på barna, deres innspill og kompetanse. Dette bidrar til pedagogiske dokumentasjon som '... kan gi grunnlag for å tilpasse og videreutvikle det pedagogiske

arbeidet' (Rammeplanen, 2017, s. 26). Dette så vel som refleksjoner i møte med øvrig personal, som skjer ved at man selv er trygg på egen yrkeskompetanse i et fellesskap som preges av læring og utvikling.

Det har vært en utfordrende jobb å begrense funn og sette seg selv i en forskerposisjon, da dette er helt nytt for meg. Arbeidet med oppgaven har ført til ny kunnskap, satt allerede tilegnet kunnskap i ny kontekst og satt fokus på nye utfordringer som jeg tar med meg i det kunstpedagogiske arbeidet med barn og i møte med fremtidige medarbeidere.

Referanser

Askland, L. (2006). *Kontakt med barn. Innføring i førskolelærerens arbeid på grunnlag av observasjon*. (1. utg.) Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.

Askland, L. & Sataøen, S.O. (2013). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. (3. utg.) Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.

Bae, B., Eide, B.J., Winger, N. & Kristoffersen, A.E. (2006). *Temahefte om barns medvirkning*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Bakke, K., Jensen, C. & Sæbø, A.B. (red.) (2017). *Kunst, kultur og kreativitet*. (2. utg.) Bergen: Fagbokforlaget.

Bergsland, M. & Jæger, H. (red.) (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Broström, S., Lafton, T. & Letnes, M.-A. (red.) (2014). *Barnehagedidaktikk. En dynamisk og flerfaglig tilnærming*. Bergen: Fagbokforlaget.

Duedahl, P. & Jacobsen, M.H. (2010). *Introduktion til dokumentanalyse*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Fredriksen, B.C. (2013). *Begripe med kroppen. Barns erfaringer som grunnlag for all læring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fønnebø, B. & Jernberg, U. (2018). *Barnehagens rammeplan i praksis – ledelse, omsorg og kompleksitet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Gotvassli, K.-Å. (2013). *Boka om ledelse i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kibsgaard, S. (red.) (2008). *GLSM i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kloep, M. & Hendry, L. (2003). *Utviklingspsykologi i praksis*. Oslo: Abstrakt forlag.

Moen, K.H. (2011). *Nærmiljø og samfunn i barnehagen*. Oslo: Utdanningsforlaget.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. (2011). Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Oslo: Pedagogisk forum.